

Hrana, grijanje ili školski izlet?

Svakodnevni izazovi obitelji niskih primanja s odgovornostima skrbi u Hrvatskoj

Policy Brief

Ivana Dobrotić

Veljača 2025

Innovate
UK

*This project has received funding from the European Union's Horizon Europe research and innovation programme under Grant Agreement No Project 101060410 and Innovate UK, the UK's Innovation Agency. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or Innovate UK. Neither the European Union and the United Kingdom nor the granting authorities can be held responsible for them. **The deliverable has not yet been approved by the European Commission.***

Risks, Resources and Inequalities:

Increasing Resilience in European Families

Naslov: Hrana, grijanje ili školski izlet? Svakodnevni izazovi obitelji niskih primanja s odgovornostima skrbi u Hrvatskoj

Datum: Veljača 2025

Odgovorna organizacija: Pravni fakulte Sveučilišta u Zagrebu

Autorica: Ivana Dobrotić

Izrađeno temeljem:

Dobrotić, I., Iveković Martinis, A., Uzunalioglu, M. (2025, u tisku), Families with Low Resources Striving for Resilience in Croatia, in M. Daly (ed), *Families, Welfare States and Resilience: Low-resourced Families Navigating Care, Employment and Welfare in Europe*, Edward Elgar.

Uzunalioglu, M., Iveković Martinis, A., Dobrotić, I. (2023) Exploring Resilience with Families: National Report for Croatia. rEUsilience Working Paper Series, doi: [10.31235/osf.io/srgta](https://doi.org/10.31235/osf.io/srgta).

Citirati: Dobrotić, I. (2025), *Hrana, grijanje ili školski izlet? Svakodnevni izazovi obitelji niskih primanja s odgovornostima skrbi u Hrvatskoj*, rEUsilience, <https://www.pravo.unizg.hr/projekti/aktivni-projekti/reusilience/publikacije/>

Innovate
UK

*This project has received funding from the European Union's Horizon Europe research and innovation programme under Grant Agreement No Project 101060410 and Innovate UK, the UK's Innovation Agency. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or Innovate UK. Neither the European Union and the United Kingdom nor the granting authorities can be held responsible for them. **The deliverable has not yet been approved by the European Commission.***

Uvod

Sve veća nesigurnost zaposlenja te opće promjene na tržištu rada i u obiteljima (vidi [Gabel, 2024](#)) otežavaju svakodnevno usklađivanje radnih i obiteljskih obaveza. Dok se neke obitelji uspijevaju prilagoditi izazovima poput iznenadnog gubitka posla, smanjenja ili nestabilnosti prihoda, one s ograničenim resursima često se suočavaju s još većim teškoćama. Ove su teškoće posebno izražene u današnjem kontekstu, gdje su socijalni sustavi opterećeni stalnim krizama i sporo se prilagođavaju promjenama na tržištu rada i u obiteljima. Upravo u tom kontekstu projekt [rEUsilience](#) – *Risks, Resources and Inequalities: Increasing Resilience in European Families*, financiran u okviru Europa 2020 okvira, nastoji doprinijeti razumijevanju promjena na tržištu rada te njihovog utjecaja na mogućnosti obitelji – posebice onih s ograničenim resursima – da osiguraju stabilne prihode i odgovore na potrebe skrbi. Središnja su pitanja: 1) Koji su izazovi i poteškoće s kojima se obitelji suočavaju zbog promjena na tržištu rada i na koje ih načine pokušavaju savladati?; 2) Kako im u tome pomažu (ili odmažu) socijalne politike?

Ovdje sažeti rezultati temelje na podacima prikupljenima kroz osam fokus grupa diljem Hrvatske od veljače do svibnja 2023. godine. Sudionici su bili članovi obitelji s ograničenim resursima, ponajprije niskih primanja – osobe koje su se prepoznale u tvrdnji da zbog niskih primanja jedva spajaju kraj s krajem te istovremeno skrbe o članu obitelji ili drugoj bliskoj osobi. Ukupno je sudjelovalo 58 članova obitelji iz različitih okruženja i situacija, uključujući obitelji suočene s materijalnom deprivacijom, obitelji iz ruralnih i urbanih sredina, jednoroditeljske obitelji, neformalne pružatelje skrbi i pripadnike romske zajednice. Osim skrbi za djecu, mnogi su sudionici tijekom fokus grupa opisali izazove povezane sa skrbi za članove obitelji s kroničnim bolestima, invaliditetom ili starije osobe (više u [Uzunalioglu, Iveković Martinis i Dobrotić, 2023](#)). Daje se uvid u rizike i svakodnevne izazove s kojima se suočavaju obitelji niskih primanja s odgovornostima skrbi u Hrvatskoj, kao i dostupne resurse i mehanizme kojima ih nastoje prevladati. Poseban je naglasak na sustavnim i strukturnim preprekama koje ograničavaju njihovu dobrobit, uključujući prekarne uvjete rada, nedostatnu primjenu zaštitnih mehanizama na tržištu rada, ograničenu podršku stanovanju, neadekvatnu razinu zdravstvene zaštite te nerazvijene usluge skrbi za djecu i starije. Također, istaknuta je nedjelotvornost sustava socijalnih naknada i potpora, koje ne dopiru do mnogih obitelji u riziku, a i čiji dizajn otežava tranziciju između zaposlenosti i skrbi.

Što kažu obitelji niskih primanja s odgovornostima skrbi u Hrvatskoj...

... o teškoćama s kojima se svakodnevno nose?

Stalni rast troškova života značajno smanjuje financijske mogućnosti obitelji s niskim primanjima, onemogućujući im podmirivanje osnovnih životnih potreba poput hrane, odjeće i stanovanja.

“Evo recimo, ja svoja primanja sva što dobijem, imam, primam i tu tuđu pomoć i njegu 420 kuna i dječji doplati i alimentaciju za sina i zajamčenu minimalnu naknadu. Ja platim stan i vodu... i ostane mi jedan euro od toga. I ni za što više nemam i onda se snalazim... radim, radim medicinsku masažu, crtam, izrađujem dekorativne kutije, ukrase, košare...”

Majka s težim zdravstvenim teškoćama, jako teško spaja kraj s krajem, jednoroditeljska obitelj, živi u većem gradu

Život s niskim prihodima – često samo sa zajamčenom minimalnom naknadom – u pravilu donosi tešku oskudicu, osobito u pogledu nesigurnosti hrane. Podstanarstvo dodatno otežava situaciju i obitelji ističu kako vlasništvo nad nekretninom igra važnu ulogu u zaštiti obitelji od siromaštva. Na to ukazuju i podaci [Eurostata](#) prema kojima podstanari imaju nadprosječne stope rizika od siromaštva (31,7%) u usporedbi vlasnicima stambenog prostora (18,9%).

Stambena nesigurnost postaje rastući i gorući izazov za obitelji u Hrvatskoj, a posebno se ističu nepriuštvost i nesigurnost stanovanja. Mnoge obitelji navode kako im troškovi stanovanja – najamnine i režije – uzimaju većinu ili čak sve mjesečne prihode, gurajući ih u materijalnu deprivaciju. Ova situacija osobito pogađa roditelje korisnike zajamčene minimalne naknade, obitelji s više djece i jednoroditeljske obitelji, koje su često primorane na neregulirane i nesigurne oblike najma. Osim što stvara osjećaj nesigurnosti, **neregulirano podstanarstvo otežava pristup ključnim socijalnim pravima, poput ostvarivanja prava prednosti pri upisu u dječje vrtiće u susjedstvu, subvencija za troškove stanovanja ili sudjelovanja u natječajima za dodjelu socijalnih stanova** (zbog, primjerice, nemogućnosti dokazivanja dugotrajnijeg boravka u gradu). Osim toga, nepriuštvost stanovanja otežava osiguravanje stabilnog i neovisnog života, osobito za jednoroditeljske obitelji. Ilustrativan primjer je iskustvo zaposlene majke koja si ne može priuštiti razvod te već pet godina, zajedno s djecom, nastavlja živjeti odvojeno u istom kućanstvu s bivšim suprugom jer nema financijske mogućnosti za samostalan najam stana.

„Najgore [...] nesređeno stambeno pitanje, ja sam podstanar već, ne znam, već drugu godinu za redom [...] Ogromna nesigurnost. [...Najmodavac može] povećati stanarinu, reći vam da idete, sve, što god vam padne napamet, jer je to ipak privatno vlasništvo [...] I tu je teško i kad vam se dijete navikne i na školu i na taj dio, ne znam, ne mogu reći, trenutno sam u ok situaciji, ali ta situacija se može promijeniti sutra, prekosutra, na negativniju stranu...“

Majka, teško spaja kraj s krajem, jednoroditeljska obitelj, živi u velikom gradu

Prenapučenost stambenog prostora također predstavlja izazov, osobito za obitelji s više djece. Posebno je izražena kod obitelji niskih primanja u obalnim gradovima, gdje turizam dodatno

“Moji ti spavaju posvuda. Jedna je soba. Po dnevnom boravku, posvuda. Ja ne mogu, ja, digla sam i kredit i sve i nema šanse napraviti im drugu sobu. Pazi, a ima ih, šest ih dolazi na spavanje. Muški, muški, ženske, ženske, posvuda ih ima.”

Majka i neformalna pružateljica skrbi, jako teško spaja kraj s krajem, živi u velikom gradu na obalnom području

pogoršava stambenu situaciju. Tako obitelji ukazuju na ozbiljan nedostatak stambenog prostora, što može negativno utjecati na dobrobit djece (usp. [Coley et al., 2013](#)). Ova iskustva ne iznenađuju budući da i podaci [Eurostata](#) govore kako je 2023. godine 31,3% kućanstava u Hrvatskoj živjelo u prenapučenom stambenom prostoru, što je gotovo dvostruko više od prosjeka EU-27 (16,8%). Uz to, Hrvatska se ubraja među EU zemlje s [jednim od najnižih prosjeka po pitanju broja soba po članu kućanstva](#), što dodatno pogoršava kvalitetu života obitelji.

Roditelji s niskim primanjima čija su djeca školske dobi teško – ako uopće – pronalaze sredstva za podmirivanje brojnih obrazovnih troškova te troškova sudjelovanja djece u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima. Izdaci za školske izlete i putovanja, radne materijale, školski pribor, opremu za praksu te različite aktivnosti predstavljaju značajan financijski teret za već ionako ograničene obiteljske budžete. Za mnoge roditelje s niskim primanjima ovi su troškovi stalan izvor stresa, osobito u situaciji u kojoj se bore djeci osigurati osnovne potrebe poput hrane i odjeće. Iako roditelji prioritiziraju potrebe djece, njihovi ograničeni prihodi nisu dovoljni za podmirivanje svih troškova koji se od njih traže u obrazovnom sustavu. Mnogi si tako nisu uvijek u mogućnosti priuštiti plaćanje različitih školskih izdataka te izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti, što dovodi do obrazovne isključenosti djece (usp. [Dobrotić, Pećnik i Baran, 2015](#); [Dobrotić, Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Buković, 2021](#)) i dodano produbljuje nejednakosti u obrazovanju i dobrobiti djece. Koliko su ovi izdaci financijski opterećujući za roditelje u Hrvatskoj pokazuju i podaci [istraživanja udruge RODA](#) o izazovima modernog roditeljstva provedenog 2024. godine na reprezentativnom uzorku:

„Znači, kćer mi sada ide u školu: €50, idemo ovdje, ovoliko eura [...] sljedeći dan saznam €10 za kazalište. To su mali iznosi [...] ali ti to moraš izvući iz džepa [...] ja u tom trenutku, ona kaže: 'Mama, mama, sutra moram dati €10', i sada snađi se, imaš nemaš, snađi se. Nema tu 'nemam sada'...”

Majka, lako spaja kraj s krajem, jednoroditeljska obitelj, živi u velikom gradu

troškovi školovanja poput različitih školskih potrepština ili školskih izleta predstavljaju glavnu financijsku prepreku za 33,1% roditelja u Hrvatskoj; troškovi izvannastavnih aktivnosti za njih 26,3% te troškovi produženog boravka u školama za njih 13,3%. Osim toga, u posljednjih 12 mjeseci 30,7% roditelja nije si moglo financijski priuštiti odlazak djeteta na višednevni vrtički/školski izlet, maturalac i sl., a njih 13,8% odlazak na jednodnevni vrtički/školski izlet.

Izdaci za lijekove i medicinske troškove veliki su izazov za obitelji s djecom, a još više za neformalne pružatelje skrbi. Roditelji s niskim primanjima ističu kako si teško mogu priuštiti osnovne lijekove koji se ne propisuju na teret HZZO-a, poput onih za snižavanje temperature ili ublažavanje boli kod djece. Osim toga, ograničen pristup ortopedskim pomagalicama i medicinskim potrepštinama za kronično bolesne osobe i osobe s invaliditetom dodatno opterećuje obiteljske financije. Veliki dio ionako skromnih prihoda ovih obitelji tako svakodnevno odlazi na osnovne

Neformalna pružateljica skrbi: A što se tiče financija, evo ti isto u ljekarni [...] 'Dobar dan – 100 kuna'. Bilo koji lijek, 200 kuna, 300 kuna, 50 kuna, 80 kuna...

Moderatorica: I što, dopunsko...

Više ljudi reagira: 'Ne...', 'Ma šta...', 'Ma da...'

{dopunsko zdravstveno osiguranje ne pomaže}

Neformalna pružateljica skrbi: Ne. Ma što pokriva? Pokriva ono najnajosnovnije.

Najobičnije, najmizernije...

Isječak iz fokus grupe s neformalnim pružateljima skrbi, teško i jako teško spajaju kraj s krajem, žive u manjem gradu

potrebe njege (npr. na gaze, pelene i druge medicinske potrepštine), što dodatno pogoršava njihovu socioekonomsku situaciju. Uz to, loše zdravstveno stanje, invaliditet, mentalne poteškoće i poteškoće povezane s alkoholizmom, često se ističu kao čimbenici koji dodatno otežavaju sudjelovanje neformalnih pružatelja skrbi na tržištu rada. Niska fleksibilnost radnih rasporeda te nedostatak razumijevanja poslodavaca za izazove pojačane skrbi s kojima se te obitelji nose, dodatno otežavaju njihovu radni aktivaciju, čime se produbljuje materijalna nesigurnost cijele obitelji.

Duge liste čekanja na specijalističke preglede i rehabilitacijske usluge predstavljaju veliki izazov, posebice za neformalne pružatelje skrbi koji se brinu za kronično bolesne, starije osobe i osobe s invaliditetom. Često moraju čekati mjesecima, pa i više od godine dana, na nužno potrebne tretmane ili preglede, što dodatno narušava zdravstveno stanje njihovih najbližih. Uz to, **nedostatak adekvatnog javnog prijevoza u nekim sredinama dodatno otežava pristup nužnim zdravstvenim uslugama,** čime se povećava opterećenje obitelji kako financijski tako i organizacijski. To ponovno otežava sudjelovanje neformalnih pružatelja skrbi na tržištu rada.

Nesigurni uvjeti na tržištu rada i ograničene mogućnosti zapošljavanja predstavljaju jedan od ključnih izazova za obitelji s niskim primanjima. Posebno problematiziraju rad „na crno“ te privremene i povremene poslovi, uključujući sezonski rad. Sudionici istraživanja ukazuju kako im takav oblik rada često predstavlja jedinu mogućnost zaposlenja te izražavaju nezadovoljstvo takvim praksama, osobito primoranošću da rade „na crno“ te činjenicom da poslodavci odgađaju njihovo formalno zapošljavanje. Uz niske i neredovite plaće te potpuni izostanak sigurnosti na tržištu rada, ističu i loše radne uvjete, neplaćeni prekovremeni rad, nepredvidive radne sate te rasporede rada neprilagođene potrebama skrbi. Sve to dodatno otežava roditeljstvo i brigu za članove obitelji, čime se produbljuje nesigurnost i otežava svakodnevni život ovih obitelji.

Isto, dobijete posao, ne prijave vas jer to kao neki probni [rad] ili vas skrivaju i to još ne samo recimo mene, nego je tu još žena koja je već tu 9 mjeseci koja nije prijavljena [...] I sve kao pa sljedeći mjesec. Ono, 'Što ti tu radiš, pa kao zašto si tu?' Eto ona isto mora, dijete je tamo jel, pa eto kao 'Prijavit će me kao sljedeći mjesec'.

Majka, teško spaja kraj s krajem, živi u većem gradu

... o neformalnoj i formalnoj podršci koja im je na raspolaganju?

Obitelji s niskim primanjima ukazuju na izrazito krhke i slabe mreže formalne i neformalne podrške te općenito izostanak sustavne i strukturirane pomoći. Mnogi izražavaju snažan osjećaj izolacije i usamljenosti, naglašavajući odsustvo zajednice i podrške u suočavanju s vlastitim izazovima: "Nitko mi ništa nije dao u životu" ili "Ovdje sam sama, nemam nikoga." Odsutnost socijalnih veza i neformalne podrške posebno je izražena u većim gradovima i među jednoroditeljskim obiteljima, ali i kod onih s teškom obiteljskom prošlošću obilježenom narušenim obiteljskim odnosima, siromaštvom, nasiljem i/li alkoholizmom. Takva iskustva često se povezuju

Eva: Svi su se zatvorili u svoju kuću, nema tu... Nema više što je bilo. I, osim toga, nema te nekakve, nekakve pomoći jedan drugome...

Jana: Dvije žene, tri, da zajedno sjednu pa da pričaju, nema, svatko ide za svojim poslom...

Marija: I nemamo mi prostorija gdje bi se korisnici družili... Da bi mogli bilo što igrati, mislim tu, da se mogu zabavit. [Stariji] ljudi koji trebaju pomoć, oni nemaju gdje. Radionica nema... Jednostavno da se druže...

Eva: Najviše su samci i onda njima fali to druženje.

Isječak iz fokus grupe u ruralnoj sredini, neformalni pružatelji skrbi, teško i jako teško spajaju kraj s krajem

sa stigmatizacijom unutar zajednice i uskraćivanjem potrebne podrške. Iako se u ruralnoj sredini neformalna podrška čini nešto prisutnijom, posebice kroz praktičnu pomoć i brigu za starije ili teško bolesne članove obitelji te financijsku pomoć članova obitelji koji su emigrirali, i ovdje sudionici ističu osjećaj (geografske) izolacije i slabljenja društvenih veza. Mnogi naglašavaju kako se, u usporedbi s prijašnjim vremenima, međusobna podrška u zajednici značajno smanjila te kako im nedostaje prostor za druženje i povezivanje.

Rasprave o dostupnoj formalnoj podršci bile su obilježene nezadovoljstvom **zbog niskih naknada usmjerenih osobama u siromaštvu, ali i brojnim teškoćama u ostvarivanju prava na različite novčane naknade** pri Hrvatskom zavodu za socijalni rad i gradovima/općinama – institucijama koje predstavljaju primarni izvor pomoći za obitelji s niskim primanjima. Osim izrazito niskih naknada u sustavu socijalne skrbi, koje prema iskustvima sudionika ne zadovoljavaju niti osnovne potrebe obitelji – što je bila ključna tema svih fokus grupama – rasprave su ukazale na **složenost, netransparentnost i fragmentiranost sustava**. Veliki dio nejasnoća i nezadovoljstva korisnika sustava tako proizlazi iz njegove kompleksnosti, ali i često nejasnog opsega prava na državnoj i lokalnoj razini. Posebno se ističu problemi s kriterijima za ostvarivanje pojedinih prava, koji se korisnicima često nejasno i neujednačeno komuniciraju. Sve to otežava razumijevanje dostupnih naknada i usluga, čineći „navigaciju“ kroz sustav izrazito zahtjevnom. Kriteriji za ostvarivanje prava znaju biti vrlo rigidni, ne prepoznajući potrebu za podrškom i pomoći dijela obitelji. Na primjer, **pomoć za troškove stanovanja** često je isticana kao nužna i za obitelji niskih primanja koje nisu korisnici zajamčene minimalne naknade, što gradove/općine obično ne prepoznaju.

„Ako ćete dobiti nekakvu financijsku [pomoć], to je ona pomoć, tuđa njega, ne znam, invalidnina... Vi s tih 1.000 kuna ne možete ništa. Realno. Vi morate naći nekoga [tko će skrbiti za stariju osobu], naravno da se to treba platiti [...] i vi onda morate financijski im pomoći...”

Neformalni pružatelj skrbi, živi u manjem gradu

„Ja kad nju [socijalnu radnicu] dođem tražit jednokratnu jednom godišnje, čula sam da je limit za jednokratnu do 3000-3500 kuna, ona meni jedva pusti 700, 800 kuna, dok su bile kune...”

Majka nižeg socioekonomskog statusa, živi u velikom gradu

Nedostatak jasnih i transparentnih informacija o dostupnim oblicima pomoći u različitim sredinama, kao i neujednačeno postupanje i komunikacija vezana uz (ne)ostvarivanje prava pri Hrvatskom zavodu za socijalni rad te općinama i gradovima predstavljaju značajan izvor nezadovoljstva korisnika unutar sustava socijalne skrbi. Nezadovoljstvo je izraženo i **dugotrajnošću postupaka** za ostvarivanje prava, osobito onih koji zahtijevaju prethodno mišljenje Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Uz to, zbog **složenosti administrativnih procedura** i potrebe pribavljanja opsežne dokumentacije, dio obitelji **odustaje od**

traženja svojih prava. Dodatni otegotni faktor u vrijeme provođenja fokus grupa bila je i tadašnja praksa zabilježbe države na zemlju/nekretninu, što je dodatno odvrćalo dio korisnika od traženja pomoći na što je upozoravala i [Pučka pravobraniteljica](#).

Variranje opsega lokalnih socijalnih prava te kriterija za njihovo ostvarivanje i nejednake prakse postupanja pri dodjeli državnih socijalnih naknada doprinose osjećaju nepravde i nepovjerenja u sustav. Osjećaj nepravde posebno je izražen kada korisnici, kroz razmjenu iskustva, shvate da osobe u jednakom riziku nemaju jednaka prava – zbog različitih lokalnih programa i praksi, ali i zbog razlika u postupanju kod dodjele državnih pomoći (npr. kod isplate jednokratnih naknada). Različite prakse socijalnih radnika_ca pri dodjeli jednokratnih naknada izazivaju veliko nezadovoljstvo, a posebice neujednačena – ali i proturječna – komunikacija oko razloga za (ne)odobravanje tih naknada. Slično je i s različitim praksama općina i gradova pri dodjeli njihovih novčanih pomoći, uključujući pomoći za stanovanje, što sve doprinosi nezadovoljstvu i **nepovjerenju prema sustavu socijalne skrbi i institucijama uopće**. Rasprave su tako dominirale propitivanjem pravednosti postupanja unutar

„Znači, ti znaš tko živi sve u našem kvartu, kako je to tamo miješano. Znači, ja sam rekao, da samo promijenim ime, samo ime da promijenim, da dođem na općinu, ma dobit ću sve... I struju i krov i cement i vapno, sve ću dobiti. Samo da ime promijenim. Znači, nisam nacionalist... kod nas je 30-40% Roma. Znači, manjina... Oni sve dobivaju, sve dobivaju. Dobije materijal za kuću, nakon tjedan dana ga proda. Znači sve dobivaju, sve...”

Otac, neformalni pružatelj skrbi, teško spaja kraj s krajem, živi u većem gradu

sustava socijalne skrbi, osobito socijalnih radnika_ca, uz snažan narativ o „zaslužnosti“ pomoći. Ovaj je narativ često bio popraćen **predrasudama prema marginaliziranim skupinama**, osobito etničkim manjinama u Hrvatskoj. Narativ o „zloupotrebama“ socijalnih naknada bio je također vrlo prisutan. Drugim riječima, dolazi do „destruktivnog međugrupnog nadmetanja“ ([Halevy et al., 2010](#)), što može samo po sebi produbiti iskustvo deprivacije i otežati obiteljima suočavanje s teškoćama.

Nedostatak kvalitetnih usluga skrbi za djecu i starije osobe značajno otežava sudjelovanje na tržištu rada – osobito žena – te pogoršava materijalnu situaciju obitelji s niskim primanjima. U

ruralnoj je sredini više primjetno kako je skrb snažno vezana uz obitelj, osobito briga za starije, koja se u pravilu smatra isključivo obiteljskom odgovornošću. To s jedne strane dovodi do nevoljivosti neformalnih pružatelja skrbi da traže institucionalnu podršku, koja bi im mogla olakšati tranziciju prema tržištu rada i poboljšati socioekonomske uvjete obitelji. S druge strane, starije osobe odbijaju formalne oblike skrbi (npr. program Zaželi), dodatno ograničavajući resurse obitelji. Domestifikacija skrbi posebno pogađa žene, na kojima, zbog tradicionalnog shvaćanja rodni uloga, leži većina odgovornosti za skrb. Zbog toga žene imaju znatno slabije prilike na tržištu rada i izložene su riziku od siromaštva.

„Teta je malo slabije pokretna, stric je još uvijek pokretan [...] Potrebna im je pomoć apsolutno u svemu, osim, ne znam, evo pokretni jesu, al kažem, potrebna je i financijska pomoć i pomoć u obitelji. Nažalost, odbili su pomoć Zaželi jer nisu navikli da im netko sa strane dođe, da ih ima... [...] Ja to uvijek nekako gledam kroz sebe, jer uvijek nekako, jesi mlad, jesi pokretan, jesi sve, ali ne znaš šta ti sutra nosi. Nekako, toga se bojim. I onda sve to što radim, radim, kažem gledam kroz sebe, kroz svoju djecu. Zamisli ono, da to meni sutra tako bude, pa da mene neko prisili na nešto. Ja osobno ne mogu. Ja se divim ljudima koji to mogu i imaju hrabrosti. Ja osobno nemam i nikome ništa ne bih napravila mimo njegove volje. Tako da evo, ali kažem, postojala je ta odluka, razmatranje je bilo, ali kada smo vidjeli da se oni u tome ne slažu, da nisu za te stvari, onda smo rekli „okej, nećemo“ i završila je ta tema.“

Neformalna pružateljica skrbi, teško spaja kraj s krajem, ruralna sredina

... o mehanizmima nošenja s niskim primanjima i obavezama skrbi?

Obitelji s niskim primanjima pokazuju iznimnu kreativnost i otpornost u suočavanju sa svakodnevnim teškoćama. Zbog ograničenih resursa i slabih prilika na tržištu rada, uglavnom se oslanjaju na kratkoročne „strategije preživljavanja“, poput posuđivanja novca od obitelji/prijatelja i rada na povremenim poslovima, te ponajviše štednje na hrani, odjeći i društvenim aktivnostima. Njihov je primarni fokus na upravljanju financijama – odnosno balansiranju prihoda i rashoda obitelji – dok pitanje usklađivanja rada i skrbi gotovo nikada ne dolazi u prvi plan. Drugim riječima, briga o obitelji sagledava se prvenstveno kroz prizmu svakodnevnih financijskih pritisaka, s naglaskom na osiguravanje osnovnih potreba – osobito djece – poput hrane, odjeće, školskih troškova i stanovanja.

Ekonomiziranje s hranom jedan je od najčešćih mehanizama smanjenja troškova i svakodnevna realnost obitelji s niskim primanjima. Obuhvaća razne strategije, od praćenja popusta i kupovine na akcijama u trgovačkim lancima te nabavke namirnica u susjednim zemljama, do pripreme više

„Što se tiče kuhanja, ja sam tip koji će od jedne kokoši napraviti četiri jela [...] To je umijeće. Znači staviti čete, normalno nije to samo meso, nauči ga [nauči dijete da ne jede samo meso]. Ne traže djeca, nisu s nekim prohtjevima, ali treba znati. Jednostavno pokrivaš se s onim što imaš [...] Umijeće preživljavanja... napraviti ćeš taj toč, pa ćeš danas staviti manistru, sutra ćeš staviti rižu... pa ćeš nešto treće [...] Ali nažalost, i ta koka što je bila jeftina, sada je ispala najskuplja. [...] I sad kada me [dijete] traži filete, dođe mi da mu dam dvije za uši, aj leži i plači [...] Pa ti sada živi. Znači otkidaj malo mesa, onako, da im zamiriši na meso. Daj ovog priloga, jeftina manistra na akciji, ono što nađeš najpovoljnije, ali sve je to išlo gore.

Majka, teško spaja kraj s krajem, jednoroditeljska obitelj, živi u velikom gradu

obroka od istih sastojaka i smanjenja ukupne konzumacije hrane. Roditelji ističu kako djecu uče umjerenosti, dok obitelji u cjelini svjesno izbjegavaju određene proizvode, prilagođavajući prehranu svojim skromnim mogućnostima. Pritom su jako svjesni loših nutritivnih praksi koje mogu negativno utjecati na njihovo zdravlje i zdravlje njihove djece, ali jednostavno nemaju resurse za poboljšanje kvalitete prehrane (usp. [Družić Ljubotina, Sabolić i Kletečki Radović, 2017](#)).

Među glavnim mehanizmima nošenja s niskim primanjima su i suzdržavanje od društvenih aktivnosti te odricanje roditelja, što dovodi do socijalne izolacije i dodatno slabi ionako oskudnu neformalnu mrežu podrške. Obitelji s niskim primanjima često se u potpunosti odriču sudjelovanja u društvenim događajima, bilo da je riječ o odlasku na kavu ili obiteljskim okupljanjima, što produbljuje njihovu socijalnu isključenost i smanjuje mogućnost održavanja podržavajućih odnosa. Drugim riječima, **upravo je društvena uključenost područje u kojem je ekonomiziranje najizraženije.** To se odnosi i na djecu, koja su često uskraćena za sudjelovanje u sportskim, umjetničkim i drugim izvannastavnim aktivnostima, ali i za jednostavne izlaske s prijateljima. Tako, primjerice, roditelji ističu kako njihova djeca ne izlaze jer im oni to ne mogu priuštiti, kao što ni sama obitelj ne odlazi na zajedničke aktivnosti, pa čak ni u šetnju vikendom, budući da svaki izlazak traži novčana izdvajanja koja si oni ne mogu priuštiti. [Istraživanje udruge RODA](#) iz 2024. godine također ukazuje kako si veliki broj obitelji ne može priuštiti jednodnevni obiteljski izlet (njih 30,7%), obrok u restoranu (29,9%), odlazak u muzej i sl. (26,1%), odlazak na koncert ili sportski događaj (25,7%), kao niti odlazak na zimovanje (62,6%) ili ljetovanje (28%). Kada govore o odricanju, roditelji najčešće spominju nemogućnost kupovine nove odjeće ili korištenja usluga poput odlaska frizeru.

„Srećom pa ja ne idem na svadbe. Na svadbe ne idem, svadbe me koštaju, iskreno. Zvali su me na svadbe, pet, šest, ali ja sve to kulturno [odbijem], ja znam da ja, ne možeš, ti moraš i obući djecu, moraš i financijski i ne, ja sam morala odbiti malo više svadbi, tako da. Nije da nemam familije. Tu mi je sve okolo mene familija, ali znam da nisam u mogućnosti...“

Majka, teško spaja kraj s krajem, jednoroditeljska obitelj, živi u velikom gradu

„Ja kod frizera, ima od toga par godina... Ja nisam bila, ne pamtim. Ne znam kako je...“

Majka, teško spaja kraj s krajem, jednoroditeljska obitelj, živi u velikom gradu

Obitelji s niskim primanjima uglavnom si ne mogu priuštiti kupovinu nove odjeće te se oslanjaju na donacije organizacija civilnog društva, osobito u urbanim sredinama. Roditelji pritom ističu kako djeca obično ne traže mnogo te da nisu navikla na brendiranu odjeću, no unatoč tome, suočavaju se – kao roditelji – s izazovom i stresom kako objasniti svojoj djeci zašto se razlikuju od svojih vršnjaka i zašto ne mogu imati određene stvari.

Glavni mehanizmi kojima obitelji s niskim primanjima nastoje povećati svoje resurse uključuju rad na više povremenih i dodatnih poslova te proizvodnju vlastite hrane. Mnogi roditelji ističu kako rade na više povremenih i honorarnih poslova, najčešće na nereguliranom tržištu rada, kako bi mogli pokriti osnovne životne potrebe. Obitelji u ruralnim sredinama dodatno se oslanjaju na

“Ja vam radim, znači, uz svu svoju djecu, još čuvam od dvije cure djecu, koje rade [...] Znači još čuvam dodatno djecu, uz svoju djecu, još čuvam dvoje djece vikendima. Znači idem čistiti za ovog jednog čovjeka [...] Znači, svašta još dodatno...”

Majka, teško spaja kraj s krajem, jednoroditeljska obitelj, živi u velikom gradu

uzgoj peradi ili sadnju voća/povrća. Teško je ne primijetiti raširenost te učestalost rada na nekoliko poslova istovremeno te zanemariti negativne posljedice prekomjernog rada, posebice zdravstvene, o kojima su obitelji najviše govorile. Drugim riječima, njihovo dugoročno oslanjanje na višestruke – te nesigurne – izvore prihoda uz preopterećenost, duge radne sate i lošu ravnotežu između privatnog i poslovnog života može dovesti do negativnih posljedica na zdravlje ([Fadel, Li i Sembajwe, 2023](#); [Smith i McBride, 2021](#)).

Primjetni su i negativni mehanizmi nošenja s niskim primanjima, pri čemu u nedostatku usluga skrbi – posebice za roditelje bez stalnog zaposlenja – **djeca preuzimaju odgovornost za brigu o mlađoj braći i sestrama.** Ilustrativno je iskustvo samohrane majke koja radi povremene poslove na nereguliranom tržištu rada kako bi osigurala dodatna primanja uz zajamčenu minimalnu naknadu te omogućila djeci osnovne životne potrebe. Ovakva praksa, proizašla iz nedostatka odgovarajuće podrške, negativno utječe na dobrobit djece: postoje sigurnosni rizici, posebno kada se vrlo mala djeca (ponekad i novorođenčad) ostavljaju bez nadzora, a i starija djeca često izostaju iz škole da bi brinula o svojoj braći/sestrama, što može negativno utjecati na njihove obrazovne ishode ([Humm Patnode et al., 2018](#)).

“Znači od njih četvero, znači mala je stalno na Ventolinu. Znači jedan dan bi išla u vrtić, drugi bi dan ili pet bila bolesna. Mala u prvom srednje, ide u gimnaziju. 250 opravdanih ima. Jer jedan dan je čuva jedno dijete, drugi dan drugo ne ide u školu, treći dan treće i tako se vrtimo.”

Majka, jako teško spaja kraj s krajem, jednoroditeljska obitelj, živi u velikom gradu

... o strukturnim i institucionalnim preprekama koje bi trebalo unaprijediti kako bi se povećala njihova dobrobit?

Poboljšanje uvjeta na tržištu rada – osobito kroz veću zaštitu prava iz radnog odnosa te socijalnu sigurnost i fleksibilnije radne rasporede prilagođene potrebama skrbi i zdravstvenim teškoćama – ključno je za kontinuirano sudjelovanje na tržištu rada te unaprjeđenje financijske sigurnosti obitelji. Trenutni uvjeti na tržištu rada obiteljima nameću niz prepreka koje otežavaju njihovu zapošljivost, a koje nadilaze već ranije spomenute prekarne uvjete rada. Jedna je od ključnih **diskriminacija na temelju roda, etničke pripadnosti, dobi i/li zdravstvenog stanja, ali i samog roditeljstva te odgovornosti skrbi.** Mnogi roditelji i pružatelji skrbi – posebice žene – ističu kako ih poslodavci odbijaju zaposliti pod pretpostavkom da bi, zbog obaveza skrbi ili zdravstvenih razloga, češće koristili bolovanje. O sličnim iskustvima često izvještava [Pravobraniteljica za ravnopravnost](#)

„Ana: Nemaju radnika, nikad ne znaju [poslodavci, ako si bolestan, misle...] to će stalno po bolovanju i opet moraju tražiti drugog. Ovaj koji je prijavljen, mora mu isplaćivati zdravstveno, mirovinsko i plaću. Možda i u umanjenom, ali košta puno. Isto kao i kod mene, čim vide da je kičma operirana [...] tko će me primiti?

Renata: Još ako uz to imaš malodobnu djecu... Zaboravi na posao... Pa pitaju vas kad vas zapošljavaju 'Imate li djece, jel' planirate djecu?'

Krešo: A isto, na primjer, i ako vas zaposli nemate garanciju uopće da će on vas, na primjer... Jer, gledam po sebi. Na primjer, počnem raditi, znači, ovdje vam se anuliraju sva prava [unutar sustava socijalne skrbi]... I on [poslodavac] zaštekta samo jedan mjesec, zaštekta s plaćom... neki x, y razlog mu se desi, možda ne namjerno, što će moja djeca taj mjesec jesti?'

Isječak iz fokus grupe s obiteljima niskih primanja u većem gradu, teško i jako teško spajaju kraj s krajem

[spolova](#) te su jednaka nalazima [InCARE projekta](#), koji je istraživao iskustva majki zaposlenih na nesigurnim i povremenim poslovima. One su isticale kako se rodne razlike u skrbi prenose kroz niz diskriminatorskih praksi na tržište rada, poput uskraćivanja prava povezanih s trudnoćom (npr. slobodni radni dan na prenatalni pregled, bolovanje), gubitka posla zbog korištenja roditeljskih dopusta ili bolovanja te općenite nevoljkosti poslodavaca da zapošljavaju osobe – primarno žene – s (potencijalnim) odgovornostima skrbi. Ograničene mogućnosti zapošljavanja na kvalitetnim i sigurnim radnim mjestima još su izraženije u romskoj zajednici te ruralnoj sredini u kojoj problem produbljuje i [nepostojanje funkcionalnog javnog prijevoza](#).

Sustav socijalne skrbi dizajniran na način koji omogućava tranziciju skrb-zaposlenje-skrb. U trenutnom sustavu, većina socijalnih naknada i potpora – uključujući lokalna socijalna prava – vezana je uz status korisnika zajamčene minimalne naknade (ZMN). To dovodi do situacije u kojoj obitelji s niskim primanjima često ističu kako bi im bilo bolje da su korisnici ZMN-a u sustavu socijalne skrbi te da im se „rad ne isplati“, jer im prelazak u zaposlenje u pravilu donosi veću nesigurnost. Naime, s jedne strane nude im se tek nesigurni i povremeni poslovi koje često prate neredovite isplate niskih plaća, dok s druge strane nakon tri mjeseca gube pravo na ZMN i druge povezane socijalne naknade koje osiguravaju općine i gradovi (npr. pomoć u stanovanju, jednokratne naknade). Slično je i s drugim pravima koja ovise o primanjima obitelji, poput doplatka za djecu. Obitelji stoga ističu potrebu za unaprjeđenjem dizajna sustava socijalnih naknada kako bi im se olakšala tranzicija skrb-zaposlenje-skrb (npr. duže tranzicijsko razdoblje, nevezivanje lokalnih prava na ZMN). Osim toga, kritiziraju činjenicu da sam **sustav socijalne skrbi primarno počiva na imperativu rada, dok je slabo osjetljiv na višestruke i ponekad vrlo zahtjevne potrebe skrbi te zdravstvene teškoće koje imaju mnoge obitelji niskih primanja**. Ilustrativan je primjer obitelji s šestero djece, od kojih je dio predškolske dobi i pohađa tek program predškole, a dio polaznici škole za djecu s teškoćama u razvoju, dok se od majke korisnice ZMN-a očekuje sudjelovanje u radu za opće dobro.

„Ali je stvar u tome što vi niste sigurni, kad se zaposlite, koliko ćete raditi, šta ćete raditi i... kad ostanete bez primanja, tebi treba najmanje dva mjeseca da uđeš uopće u socijalu, zajamčenu minimalnu naknadu, da ti to sve pokreneš, čovjek je izgorio [...] Nema sigurnosti [...] To vam je, recimo mala je razlika između zajamčene minimalne naknade i osnovne plaće, minimalne plaće. Tako da nažalost čovjeku ispadne da mu je bolje bit na socijali, nego raditi [...] tako imaš neka sigurna primanja [...] I čak si u rangu s plaćom minimalnom [...] ako ne i iznad te plaće. Nažalost, ali to je tako. Mislim, meni je žao tih ljudi što rade. Ali to vam je jednostavno tako...“

Otac, teško spaja kraj s krajem, živi u velikom gradu

„Obavezni rad, taj [rad za opće dobro]... Ne mogu tako samo natjerati nekoga da počne raditi. Kako da ja ostavim to bolesno dijete, kome, ono? Ona [partnerica] ne može stići, na primjer, i po dijete u predškolu i u vrtić. Sad su imali tih 240 sati [obavezni program predškole], ujutro u pola 9 mora biti u vrtiću, već u 1 po dijete mora biti. Jedno je drugi razred, moraš ga dovest do škole i nazad. Treće dijete furaš do autobusne stanice, moraš doći po njega [...] I još ti Centar obavezno dolazi dva puta tjedno da ti pregleda dal', ako slučajno nađe, evo ovakav, na primjer, papirić da je na podu i to je za njih užasni nered [...] Pa kaže 'Zašto ste vi kod kuće?' [zašto ne radite]

Otac šestero djece, jako teško spaja kraj s krajem, živi u većem gradu

Proširenje prava na naknadu za troškove stanovanja i širenje programa usmjerenih na priuštivost stanovanja ključni su za poboljšanje životnih uvjeta obitelji niskih primanja. Trenutno, te obitelji mogu uglavnom ostvariti pristup naknadama za troškove stanovanja koje se dodjeljuju unutar sustava socijalne skrbi i koje su primarno vezane uz status korisnika zajamčene minimalne naknade (minimalno 30% iznosa ZMN-a). Ovakva praksa, međutim, ne zahvaća veliki broj obitelji s niskim primanjima koje se, iako ne ispunjavaju uvjete za ZMN, suočavaju s teškim životnim uvjetima jer

„Stan, režije, hrana za djecu s teškoćama kojoj nitko ne može pomoći, ni Caritas, nitko, evo ni škola, dijete već četiri mjeseca na jabuci [...] Treba jesti, treba živjeti, treba platiti struju. Mislim, realno, evo moj suprug radi u [lokalnoj komunalnoj tvrtci]. Diže se u 5 ujutro, dobije plaću 5 i pol hiljada kuna. Ovrha mu skine hiljadu i pol. Znači da sam na zajamčenoj minimalnoj naknadi, dobila bih 5 i po [tisuća kuna] i grad bi mi plaćao stan i režije. Bila sam kod gradonačelnika prije dva dana, kao da i nisam bila. Ništa za roditelje s puno djece, ništa. Znači što mi je rekao? On je rekao da u biti gradski stan imaju oni koji rade za grad i tko je na zajamčenoj naknadi, oni [grad] plate stanarinu [...] Iskreno, dođe čovjeku: je li bolje, idem i ja, nemojte me krivo, gospodine, shvatiti, idem i ja [biti korisnicom ZMN-a], znači, da ne moram kuhat u jedan sat noću, jel me kužite? I imati primanja za veliku obitelj 6 hiljada kuna zajamčene i dobiti od njega [grada] stan. Ili borba ovako, ići leći u dva sata. A za što radit? Za gorivo?“

Majka, jako teško spaja kraj s krajem, živi u velikom gradu

njihova primanja iz rada nisu dovoljna za podmirivanje stambenih i drugih osnovnih životnih troškova. Stoga naglašavaju važnost unaprjeđenja ovog vida podrške, koji ne bi trebao nužno biti vezan uz status korisnika ZMN-a, ali i nužnost razvijanja programa socijalnog stanovanja u kojem vide potencijalno rješenje stambene nesigurnosti i visokih troškova života. Takvih programa gotovo da i nema, a obitelji ističu kako praksa iznajmljivanja tzv. gradskih stanova na kratkoročni najam u nenamještenom stanju predstavlja veliki izazov, zbog čega ih mnogi uopće ne traže. Ova praksa dodatno otežava obiteljima pristup kvalitetnim i priuštivim stambenim opcijama, čime se produbljuje njihova financijska i socijalna nesigurnost.

Dostupnost kvalitetnih i priuštivih usluga ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja te dugotrajne skrbi ključan je preduvjet za zapošljavanje roditelja/neformalnih pružatelja skrbi, unaprjeđenje sigurnosti njihova zaposlenja te stabilnosti primanja i financijske sigurnosti obitelji. Nedostatak usluga obitelji vide glavnom preprekom zapošljavanju, ali i razlogom rada isključivo na povremenim i privremenim poslovima u sivoj ekonomiji. To doprinosi dugoročnijoj nestabilnosti prihoda obitelji, ali i povećava rizik neaktivnosti te potrebu za socijalnim naknadama. Posebno je izražen utjecaj na jednoroditeljske obitelji za koje je dostupnost priuštivih usluga ključni čimbenik zaposlenja. Dok je nedostatak predškolskih programa prepoznat i ulaže se u njihovo širenje (vidi [Dobrotić i Matković, 2022](#)), izazovima u sustavu dugotrajne skrbi ne pristupa se sustavno. Usluge dugotrajne skrbi su nedovoljno razvijene i nepriuštive ([Dobrotić i Zrinščak, 2022](#)), a program *Zaželi* suočava s brojnim izazovima, na koje upozoravaju i neformalni pružatelji skrbi. Ključni izazov predstavlja projektna priroda usluge, koja stvara neizvjesnost jer starije osobe između projektnih ciklusa ostaju bez nužno potrebnih usluga. Također, propituje se kvaliteta i opseg usluga pruženih kroz *Zaželi*, koji varira i nije standardiziran. Ističe se i preuski fokus programa, budući da ne pokriva sve potrebe neformalnih pružatelja skrbi, poput potrebe za uslugama za djecu s teškoćama u razvoju. Roditelji ističu kako je upravo taj oblik podrške presudan za njihovu mogućnost zaposlenja.

„Ja bi sve mogla radit. Ja sad samo molim boga da mi dijete upadne u vrtić, da ne budem primorana tražit tu socijalnu pomoć. Jer ja sam radno sposobna osoba. Imam svojih deset zdravih prstiju. Meni od države ne treba ništa.“

Majka, jednoroditeljska obitelj, teško spaja kraj s krajem, živi u velikom gradu

„Moj muž [navodi više kroničnih bolesti], on je nepokretan, on ne može ni da hoda, oslijepio je [...]. I najtužnije mi je što tim ženama ne produžuju, to [ugovore u okviru Zaželi]. Jer uvijek te žene, na primjer, mene bar spase... Ja sam tako našla divnu osobu, koja u svakom trenu, i ona kaže: 'Ja i ako ne radim, teta, ako treba, vi mene zovnite'. Mislim, zbilja, i njen muž, čak mi je dolazio i dimnjak da čisti. Žao mi je tih žena. [...] Zašto im prekidaju to? [...] Ona mi dođe i kad ne radi. [...] Što god treba. Ja ne bih prekidala taj radni staž, tim ženama. Sad su im prekinuli, pa sad opet imaju sastanak hoće li im produžiti na dvije godine, na tri, ne znam. [...]

Neformalna pružateljica skrbi, jako teško spaja kraj s krajem, živi u manjem gradu

reusilience.eu

Innovate
UK

*This project has received funding from the European Union's Horizon Europe research and innovation programme under Grant Agreement No Project 101060410 and Innovate UK, the UK's Innovation Agency. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or Innovate UK. Neither the European Union and the United Kingdom nor the granting authorities can be held responsible for them. **The deliverable has not yet been approved by the European Commission.***

Consortium members

Stockholm
University

UAB
Universitat
Autònoma
de Barcelona

FAMILIES
EUROPE

KU LEUVEN

LabFam

Kontakt

prof. dr. sc. Ivana Dobrotić

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studijski
centar socijalnog rada, Katedra za socijalnu
politiku, Hrvatska

ivana.dobrotic@pravo.hr